

Ч.Баудений Монгол-Англи толь бичигийн тухай

Л. Чулуунбаатар*

Товч утга: Лондоны Их Сургуульд багшаас эхлэн салбар сургуулийн захирал, проректорын алба хүртэл амьдралынхаа ихэнх хувийг хашиж явсан тэрбээр дэлхийн монгол судлалд нэр алдраа дуурсгасан олон бүтээл хэвлүүлсний дотор монголын эртний уран зохиол, хуучин сурвалж эх бичгээр дагнан ажиллаж олон бүтээл туурвисны нэг нь 34 жилийн хөдөлмөрөө зарцуулж бүтээсэн Монгол-Англи толь юм. Ч.Баудений энэ “Монгол-англи толь”-ийг дэлхий дахинаа монгол судлалыг хөгжүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулж, урьдах толь зохиогчдын дутууг гүйцээж, дундуурыг дүүргэсэн, энэ цаг үедээ л бидний хэрэгцээг бүрэн хангасан, хэрэглэгч олны таашаал хүлээсэн эрэлт хэрэгцээт толь болсоныг цохон тэмдэглэхгүй байхын аргагүй юм.

Түлхүүр үг: толь зүй, Монгол-Англи толь, Ч.Бауден, үйл үг, үгийн оноолт

Олон улсын монголч эрдэмтэдийн анхдугаар хурлын төлөөлөгч, монгол судлалын гарамгай эрдэмтэн, Английн Хатан хааны академийн хүндэт профессор Чарльз Бауден гуайтай хоёр жил хамт ажиллаж, ярьж хөөрч явсан нь миний амьдралд тохиолдсон нэгэн сайхан завшаант хэрэг хэмээн гүнээ талархаж явдаг юм.

Аугаа хөдөлмөрч энэ хүн 1924 оны 4-р сарын 22-ны өдөр дулаан зөөлөн уур амьсгалт, Английн өмнөт эргийн хот болох Веймоут (Weymouth) хотод Чарльз Роскеллийнхний гэр бүлд хоёр дахь хүү нь болон төржээ. Аав, ээж хоёр нь хоёулаа дунд сургуулийн багш байсан болохоор хоёр хүүгээ эрдэм номтой, хүний дайтай хүн болгон өсгөжээ. Тийм болохоор Ч.Бауден Лондонгийн Их Сургуулийн монгол судлалын гавьяат профессор, Британийн Академийн жинхэнэ гишүүн, дэлхийд нэртэй монгол судлалын эрдэмтэн, ах нь далайн цэргийн нэр хүндтэй офицер, инженер хүн болсон байна. Ч.Бауден дэлхийн II дайны гал ид дүрэлзсэн 1943-1946 оны хооронд 3 жил Британийн усан цэрэгт алба хаажээ. Дараа нь Кембрижийн Их Сургуульд орж суралцан төгсгөөд, 1955 онд “Алтан товчийн цаг тооллын бичиг” сэдвээр докторын зэрэг хамгаалжээ. 1950-иад оны эхээр монгол бичгийн хэлээр монгол хэл сурсан болохоор 1955 оноос сонгодог монгол бичгийг сонгох хичээл маягаар зааж эхэлжээ. Тэрээр монгол судлалын нэрт эрдэмтэд Б.Ринчен, Ц.Дамдинсүрэн, Ш.Нацагдорж, Х.Пэрлээ, Г.Сэр-Оджав, О.Намнандорж, Ц.Дорж, Я.Цэвэл гуайтай танилцаж, уулзаж хуучилж явжээ. Б.Ринчен багштай 1954 онд анх захидлаар холбоо тогтоосон болохоор миний анхны багш нарын нэг хэмээн хэлдэг байсан. Б.Ринчен багшаас хүлээн авсан 12 захидал болон ил захидал байдаг бөгөөд нэг удаа тэдгээрээ надад авчирч үзүүлсэн билээ. 1967 оны 8 сараас 1968 оны 2-р сар хүртэл Монголд байхад нь Э.Вандуй, Ж.Цолоо нар монгол хэлний багш хийж байжээ. Ж.Цолоог залуухан 20 настай, эхнэртэй хийгээд багш болон хөтөч хийдэг байсан¹ хэмээн хуучилж байсан билээ.

Лондоны Их Сургуульд багшаас эхлэн салбар сургуулийн захирал, проректорын алба хүртэл амьдралынхаа ихэнх хувийг хашиж явсан тэрбээр дэлхийн монгол судлалд нэр алдраа дуурсгасан олон бүтээл хэвлүүлсний дотор монголын эртний уран зохиол, хуучин сурвалж эх бичгээр дагнан ажиллаж:

“Алтан товч” (The Mongol Chronicle Altan Tobci. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1955),

“Хүрээний Жавзандамба хутагт”(The Jebtsundamba Khutukhtus of Urga; text, translation, and notes. Wiesbaden: O. Harrassowitz, 1961),

“Бигирмижид хаан ба шинэхэн түүх” (1968),

“Монголын шинэ түүх”(The Modern History of Mongolia. New York: Praeger, 1968, 1989),

“Монгол номын католог” (“Catalogue of Mongol books, manuscripts and xylographs”, The Royal library, Copenhagen, 1971)

“Бөө, лам нар болон Евегаллистууд” (Shamans, Lamas, and Evangelicals: The English Missionaries in Siberia. London: Routledge & Kegan Paul, 1985),

“Монгол-Англи толь” Mongolian-English dictionary. London: K. Paul International, 1997.

“Өвгөн Жамбалын яриа” (Tales of an old lama, Translated by C.R.Bawden, UK, 1997)

“Монголын уламжлалт утга зохиолын дээжис” (Mongolian Traditional Literature: An Anthology. London: Kegan Paul, 2003) зэрэг ном,

*МУИС-ийн ШУС-ийн ХУС-ын багш, доктор, профессор

¹ Л.Чулуунбаатар, “Монголч эрдэмтэн Чарльз Бауден”, МУИС-ийн МХСС-ийн “Монгол судлалын эрдэм шинжилгээний бүтээл”, № 30 (318), 2009, 135-139 дэх тал

“Монголын Боржгин овгийн түүх” (History of Borjigon clan in Mongolia),
 “Монголын эрт ба одоо” (Mongolian past and present, 1959),
 “Сүнс дуудах тухай” („Calling the Soul: A Mongolian Litany”. Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London 25 (1/3): 81–103. 1962),
 “Ид шидтэй нүүр тулах” (Confronting the Supernatural: Mongolian Traditional Ways and Means. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 111-42. 1994),
 “Кембрижийн Их Сургуулийн номын санд байгаа Монгол гар бичмэл номын тухай” („A First Description of a Collection of Mongol Manuscripts in the University Library, Cambridge”. Journal of the Royal Asiatic Society 47: 151–160, 1957),
 “Овоо тахихтай холбоотой хоёр монгол бичвэр” („Two Mongol Texts Concerning Obo-Worship”. Oriens Extremus 5 (1): 23–41. 1958),
 “Монголын эдийн засгийн ололт” („Economic Advance in Mongolia”. The World Today 16 (6): 257–270, 1960),
 “Монгол судлалын саяхны бүтээлүүд” („Some Recent Work in Mongolian Studies”. Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London 23 (3): 530–543, 1960),
 “Юан гүрний үеийн адууны тухай бодлогын зарим тэмдэглэл” („Some Notes on the Horse Policy of the Yuan Dynasty”. Central Asiatic Journal 10 (3-4): 246–268, 1965),
 “1919 оны Автономит Монголын Шүүх яаманд өргөсөн хамтын заргын бичиг” („A Joint Petition of Grievances Submitted to the Ministry of Justice of Autonomous Mongolia in 1919”. Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London 30 (3): 548–563, 1967),
 “1756-1757 оны Монголын бослого хөдөлгөөн” („The Mongol rebellion of 1756–1757”. Journal of Asian History 2 (1): 1–31, 1968),
 “Монгол дахь XVIII зууны үеийн аллагын шалтгаан” „A Case of Murder in Eighteenth-Century Mongolia”. Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London 32 (1): 71–90, 1969,
 “Монгол дахь XVIII зууны үеийн бүтэлгүйтсэн аллагын шалтгааныг мөшгөсөн нь” „The Investigation of a Case of Attempted Murder in Eighteenth-Century Mongolia”. Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London 32 (3): 571–592, 1969,
 “1756 оны Өвөрмонголын бослоготой холбоотой зарим баримт” („Some Documents Concerning the Rebellion of 1756 in Outer Mongolia”. Bulletin of the Institute of China Border Area Studies, 1, 1-23, 1970),
 “Хатуу дарсны хор хөнөөл: XX зууны эхэн үеийн монгол шаштир” (“On the Evils of Strong Drink: A Mongol Tract from the Early Twentieth Century”. Walther Heissig (Wiesbaden: Harrassowitz), 61, 1976),
 “Шамбалыг дахин хүсэгч” („The wish-prayer for Shambhala again”. Monumenta Serica 36: 453–510, 1984-85)², зэрэг эрдэм шинжилгээний алдартай өгүүлүүдээ хэвлүүлжээ.

Эдгээр бүтээлийн дотроос Монголын олон мянган хэрэглэгчдийн таашаалд нийцсэн Монгол-Англи толь”-ийн нь тухай ярих гэсэн юм.

1989-1991 оны хооронд Лондонгийн Их Сургуульд зочин багшаар уригдан очоод ажиллаж байх цагт Профессор Чарльз Бауден гуай хэдийгээр тэтгэвэртээ гарсан ч 1963 оноос эхэлж 34 жилийн тэсвэр тэвчээр, мэдлэг оюун, шургуу хөдөлмөр зарсан “Монгол Англи толь”-ио ид хийж байсан билээ. Намайг очиход ерөнхийдөө толио дууссан боловч 1980-аад онд гарсан ил тод байдлын дэвшилтэд нөлөөгөөр монгол ёс заншил сэргэн, монгол хэлний үгсийн санд мартагдах шахсан олон хуучирсан үг шинээр орж ирэн тэр бүхнийг толиндоо нэмж тусган оруулахын тулд зөв ухаарч ойлгох хэрэгтэй болоод байсан хэрэг юм. Бид хоёр, долоо хоногт хоёр удаа 90 минутаар хичээллэдэг байв. Ч.Бауден гуай үгээ авчирч би түүний нь монголоор тайлбарлан, дахин дахин ярилцаж сайн ойлгосны дараа дараагийн үгэндээ ордог байв.

Чарльз Бауден гуайд энэ толио бүтээх санаа Боннын Их Сургуулийн багш Магадбүрэн Халтодыг 1963 онд Лондонгийн Их Сургуулийн Ойрх дорнод болон Африкийн судлалын сургуульд 3 сарын хугацаагаар ажиллахаар ирээд байх үед нь төрсөн байна. “Үг олдож үхэр холдлоо” хэмээн Магадбүрэн гуай их хэлдэг байсан хэмээн хуучилдаг байв. Монгол-Англи толь хийхийн тулд БНМАУ-ын орчин үеийн хэлний үгийг хамтдаа цуглуулахаар ярьж тохиролцсон байна. ОДАСС (SOAS) кирил үсэгтэй 2 бичгийн машин болон бичгийн хэрэгсэл зэрэг боломжийн хандив дусламжийг үзүүлсэн байдаг. Цуглуулсан үгнүүдээ шуудангаар харилцан илгээж, шалгаж нягтлан нэгтгэж нийлүүлэх бодолтой байжээ. Хоёр тусдаа хол газар ингэж ажиллах нь үнэн хэрэгтээ тэдний бодсоноос ихээхэн бэрхшээлтэй байсан ч үргэлжлүүлсээр байсан гэдэг. 1978 оны 8-р сард Магадбүрэн гуай гэнэт таалал төгссөнөөр хамтран ажиллах бололцоо дуусгавар болжээ. Тэрээр “Би түүний аугаа их судлаачийн байр сууринд хүрэхгүй боловч толио дуусгахыг амьдралын зорилго болгосон” хэмээн хуучилдаг байсан билээ. Энэ тухайгаа ч толийнхоо оршилд дурдсан бөгөөд энэ ажилд хөтлөн зоригжуулсан Магадбүрэн гуайд талархал илэрхийлээд, мөн 1963-1964 онд ОДАСС-д нэг жилийг өнгөрөөсөн Цэцэн Жагчид болон хожим 1967-1968 онд Улаанбаатар хотод байхдаа Ж.Цолоо, Э.Вандуй нараас их зүйл сурсан хэмээгээд тэдэнд талархалаа илэрхийлсэн байдаг юм. Мөн “МУИС-иас ОДАСС-д ирж ажиллаж

² www. Charles Bawden - Wikipedia, the free encyclopedia

байсан багш Л.Чулуунбаатарт гүн талархлаа илэрхийлэх өртэй бөгөөд бараг 2 жилийн турш өгөөмөр их тус хүргэж, миний асуултад хариулж бэрхшээлийг минь арилгахыг хичээж байсан билээ. Эцэст нь түүний дараа ирсэн Ж.Баг-Ирээдүй багшаас ч бас өгөөмөр их туслалцааг энэ ажилдаа авсан билээ”³ хэмээн онцлон тэмдэглэсэн байдаг. Толийнхоо оршилд дурдаагүй боловч хууч хөөрөхдөө С.Нямсүрэн багш толийг минь уншиж засч их тусалж байсан хэмээн дурддаг байсан билээ. Толио бүтээхдээ урьд өмнө гарсан толиудыг шүүрдэж үзэхийн хамт Монгол улсад гарсан сонин сэтгүүл, шинжлэх ухааны төрөл бүрийн салбарын ном хэвлэлийг уйгагүй шүүрдэн уншиж үгийг карталж тэдгээрийн утгыг тодорхой нарийн харгуулах, дүйцэх үгийг олохын төлөө цаг зав хайрлахгүй маш шургуу, хичээнгүй ажилласны ул мөр болж энэ толийн үйл үгийн оноолт хийгээд монгол англи үгийн оноолт маш сайн болсон байдаг. Түүний тулд л бидний хичээлийн үед нэг үгийн нарийн сайн ойлгогтолоо дахин дахин асууж тайлбарлуулж яриулдаг байсан билээ.

Энэ толь сайн болсон шалтгаан нь хэдэн зүйлд байгаа юм.

1. Дүйцүүлэх арга буюу Үгийн оноолт ялангуяа үйл үгийн оноолыг маш сайн хийж өгсөн байдаг. Дан гагц би бус олон хүний амнаас энэ үгийг сонссон билээ. Жишээ нь: Лессингийн “Монгол-Англи” тольд овоорох хэмээх үгийг to pile up, to crowd, swarm⁴, Хангиний Гомбожавын тольд to form a pile, to crowd, swarm⁵ хэмээсэн бол Ч.Баудений тольд to gather together, to bunch together, to crowd together, to swarm, to pile up⁶ хэмээн арай олон утга үйл үгийн хэлбэрээр авсан байдаг.

2. Зарим үндэсний онцлогтой үгийг таацуулан оноохоосоо илүү тайлбарлах аргыг илүүтэйд үзсэн байдаг. Жишээ нь: Лессингийн “Монгол-Англи” тольд эзгий хэмээх үгийг curds, cottage cheese⁷, Хангиний Гомбожавын тольд curds, cottage cheese⁸ хэмээн яг адил тайлбарласан бол Ч.Баудений тольд a milk product made by boiling most of the whey from the curdled milk of sheep, goats or cows and setting the residue to dry on the screen⁹ хэмээн тайлбарлан үзүүлсэн байдаг.

3. Тухайн үгтэй холбоотой өвөрмөц хэлц, хэллэгийг олныг оруулж өгсөн байдаг. Жишээ нь: Лессингийн “Монгол-Англи” тольд аав хэмээх үгийг father, grandfather, esp. applied to an old father(endearing), аав зантай behaving like an adult (of a child)¹⁰, Гомбожавын тольд father, papa¹¹ хэмээсэн бол Ч.Баудений тольд dad, father, буурал аав grandfather, хойт аав stepfather, аавдаа авгай авахыг заах to teach one’s grandmother to suck eggs, аавынд байх to be in gaol, аавын буйд хүнтэй танилцаж, агтын буйд газар үз(аавын бийд уурга барь, ээжийн бийд учиг шингээ) learn to make your way early in life, аавын хүү(аавын хүүхэд) chap, young fellow, аавын цээж show-off, precocious child, аавын цээж болох(аавын цээж гаргах) to teach one’s grandmother to suck eggs¹² хэмээн өвөрмөц хэлц, хэлц үг хувилбаруудтай нь хамт оруулан утга дүйх хэлцээр нь орчуулсан байдаг. Мөн дээр дурдсан эзгий хэмээх үгний эзгийг буцалгах хэмээх хэлц үгийг to snore like a grampus¹³ хэмээн урьд урьдын тольд байхгүй үгийг оруулж өгсөн нь монголыг судалдаг гадаадынханд болон монгол заншлаа мартаж байгаа хотынхонд ч чухал тайлбар юм.

4. Монголын зан заншил, шашин суртахуун, дорно дахины ухаан, түүх соёлтой олон үгийг шинээр оруулж өгсөн юм. Жишээлбэл: Дорно дахины 10 ухааны талаарх тайлбар Лессинг болон Гомбожавын тольд байхгүй бол Баудений тольд **ухаан** хэмээх үгийн олон тайлбараас гадна **таван ухаан** the five (major) sciences, the five(major) branches of learning (Buddh.), **ухааны арван орон** the ten sciences, the ten branches of learning, **ухааны таван бага орон (бага таван ухаан)** the five minor sciences (**зурхай** astrology, **зохист аялгуу (яруу найраг)** poetics, **ил ёгт өгүүлэхүй (ёгт үг)** eloquence, **холбоо найруулахүй (холбоо найраг)** composition, **жүжиглэхүй (бүжиглэхүй)** acting, dancing), **ухааны таван их орон (их таван ухаан)** the five major sciences (**дуун ухаан** linguistics, **учир шалтгааны ухаан** logic, **тэжээхүй ухаан** medicine, **урлахүй ухаан** mechanical arts, **дотоод ухаан** theology)¹⁴ хэмээх дэлгэрэнгүй тайлбарлан оруулсан байдаг. Мөн энэ тольд ам хэмээх үгийн маш олон холбоо үг, хэлцийн утгыг оруулж өгсөний нэг нь **уулын ам** mountain valley, valley, **уулын суга** valleys¹⁵ хэмээх үг бөгөөд урьдах хоёр толь болоод монголчуудын хийсэн тольд ч байхгүй байгаа юм.

5. Гадаадаас орсон үг ямар хэлнээс орсон үг болохыг мөн юуны холбоотой үг болохыг оруулж өгсөн байдаг. Жишээ нь Лессингэд байхгүй хийгээд Гомбожавын тольд галбинга a fabulous bird, female phoenix¹⁶

³ Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997, p I

⁴ Ferdinand Lessing, Mongolian-English dictionary, Bloomington, Indiana, 1973, p 599

⁵ Gombojav Hangin, Mongolian-English dictionary, Indiana University, 1986, p 386

⁶ Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997, p 253

⁷ Ferdinand Lessing, Mongolian-English dictionary, Bloomington, Indiana, 1973, p 299

⁸ Gombojav Hangin, Mongolian-English dictionary, Indiana University, 1986, p 867

⁹ Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997, p 575

¹⁰ Ferdinand Lessing, Mongolian-English dictionary, Bloomington, Indiana, 1973, p 5

¹¹ Gombojav Hangin, Mongolian-English dictionary, Indiana University, 1986, p 3

¹² Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997, p 1

¹³ Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997, p 575

¹⁴ Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997, p 393

¹⁵ Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997, p 16

¹⁶ Gombojav Hangin, Mongolian-English dictionary, Indiana University, 1986, p 109

хэмээн байхад Баудений тольд галбинга 1. The “Indian Cuckoo”, 2. Kalavingka, a fabulous bird (Skr.)¹⁷ хэмээн оруулсан байна. Галай-да хэмээн үг дээрх хоёр тольд байхгүй бөгөөд Бауденд галай-да rank of commander in the watch posts in Manchu times (hist.)¹⁸ хэмээн тайлбалаан оруулсан байгаа болой.

Мөн нөгөөтэйгүүр энэ толийн хийх мэдлэгийн болон хамтын ажиллагааны маш сайн нөхцөлийг бүрдүүлж чадсан байдаг. Үүнд:

1. “Алтан товч”, “Хүрээний Жавзандамба хутагт”, “Өвгөн Жамбалын яриа” зэрэг олон сурвалж бичгийг судалж орчуулсан хийгээд монголын түүхийн ном бичихийн тулд монголын түүх, соёлтой холбоотой олон сурвалж, материал, хэрэглэгдэхүүнийг уншиж ухаанаа цэнэглэж, мэдлэгийн хүрээгээ гүнзгийрүүлсэн байдаг.

2. Урьд өмнийн гарсан бүх толь бичиг, тайлбар толиудыг шүүрдэн үзсэн байдаг.

3. Гадаадын монголч эрдэмтэд болох Н.Поппе, Х.Шварц, Хайсиг, О.Латтимор Роберт Рупин нарын олон хүнтэй санал солилцдог байсан.

4. Монгол эрдэмтэн Б.Ринчен, Ц.Дамдинсүрэн, Ш.Нацагдорж, Х.Пэрлээ, Г.Сэр-Оджав, О.Намнандорж, Ц.Дорж, Я.Цэвэл, Магадбүрэн, Цэцэн Жагчид, С.Нямсүрэн, Ж.Цолоо, Э.Вандуй, О.Намнандорж, Эрдэнэпил хамба, Т.Пагва, Чингэлтэй профессор, Инжинаш судлаач Эрдэнэтогтох, Л.Чулуунбаатар, Ж.Бат-Ирээдүй нартай захиагаар харьцаж, асууж лавлаж, үзүүлж засуулж, тайлбарлуулж байсан байдаг.

Ф. Лессингийн “Монгол-англи толь”-ийг 1960 онд хэвлэгдэн гарснаар “... америкийн дорно дахин судлаач нэгэн тэргүүлэгч эрдэмтэний дурсгал болон үүрд мөнх хадгалагдана”¹⁹ хэмээн нэрт монголч эрдэмтэн Ф.В.Кливес (Francis Woodman Cleaves) болон мэргэжил нэгтнүүд нь үнэлсэн байдаг. Тийм болохоор бид Ч.Баудений энэ “Монгол-англи толь”-ийг дэлхий дахинаа монгол судлалыг хөгжүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулж, урьдах толь зохиогчдын дутууг гүйцээж, дундуурыг дүүргэсэн, энэ цаг үедээ л бидний хэрэгцээг бүрэн хангасан, хэрэглэгч олны таашаал хүлээсэн эрэлт хэрэгцээт, нэр алдрыг нь хөшөө болгон мөнхөлсөн толь болсоныг цохон тэмдэглэхгүй байхын аргагүй юм.

ON MONGOLIAN-ENGLISH DICTIONARY BY CHARLES BAWDEN

Charles Bawden is a world-famous Mongolist who compiled and translated many books in his lifetime. Among his valuable works, Mongolian-English Dictionary played an important role. He spent 34 years on compiling this dictionary. At the end of 1980's he almost finished his hard work. However, as Mongolia was in the period of glasnost at that time, many old pieces of vocabulary could be restored in the Mongolian language. Bawden did not want to leave those words and worked hard again for another 10 years. Thus, numerous essential words related to Mongolian customs, tradition, history, nomadic life style, Mongolian Buddhism and shamanism were added. Cleaves F.W., when commenting on a famous scholar Lessing F.D who compiled Mongolian-English Dictionary in 1960, said that “Ferdinand D.Lessing has put Mongolian study at the high level all over the world by his excellent and comprehensive dictionary.”

We, the Mongolians highly prized Bawden's dictionary, considering it to be an invaluable piece of work for the Mongolian studies. The reason for that is that it included lots of words and expressions that have never been included in previous dictionaries. I would like to mention a simple example. As we look up a compound word ‘уулын ам’, the translation which follows is: ‘mountain valley, valley’.

Ном зүй

1. Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997
2. Ferdinand Lessing, Mongolian-English dictionary, Bloomington, Indiana, 1973
3. Gombojav Hangin, Mongolian-English dictionary, Indiana University, 1986
4. Robert Allen, Consultant editor, The New Penguin English dictionary, Penguin books, 2000
5. www. Charles Bawden - Wikipedia, the free encyclopedia
6. М.И.Гольман. Дэлхийн монгол судлал, УБ., 2005
7. Л.Чулуунбаатар, “Монголч эрдэмтэн Чарльз Бауден”, МУИС-ийн МХСС-ийн “Монгол судлалын эрдэм шинжилгээний бүтээл”, № 30 (318), 2009

¹⁷ Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997, p 87

¹⁸ Charles Bawden, Mongolian-English dictionary, London and New York, 1997, p 86

¹⁹ М.И.Гольман. Дэлхийн монгол судлал, УБ., 2005, х 7